

Katseliselt leitud parimad viisid maailma muutmiseks

Tarmo Soomere

Maailma muutmise ei ole lihtne. Eriti siis, kui pead seda tegema esimeste seas. Nii mõnus on olla keskel või tagumiste hulgas. Kerge on vaadata tagasi iseenda ja kogu planeedi minevikku ja olla tagantjärele-tarkuse vallas täppisteadlane. Siis on ka selge, kuhupoole ja kui kiiresti joosta, et esimestele järgi jõuda. See on olnud Eesti roll juba kolmkümmend aastat. Nüüd on asjad muutumas. Oleme mitmes aspektis maailmas esirinnas. Eesliinil, tundmatul maastikul tekivad hoopis teised küsimused. Pole üldse selge, mille otsa võib komistada ja kus on ootamas tupik või hoopis kuristik.

Veel keerulisem on tulevikus peituvate võimaluste tunnetamine siis, kui tuleb seista silmitsi eksistentsiaalsete väljakutsetega, nagu globaalsed pandeemiad või kliimakriis. Siis tuleb teha otsuseid, mis mõjutavad paljude elu. Seda olukorras, kus riskid on suured ja panused kõrged, fakte ei ole piisavalt või need on seatud kahtluse alla, väärtused vanguvad ja aega otsustamiseks pole hoopiski.

Sellises olukorras on isegi suhteliselt kehvad otsused parem viis tulevikule vastu vaadata kui pidev otsustamatus. Kui tulistada puusalt ja sihtimata, aga palju ja enam-vähem märklaua suunas, siis väga tõenäoliselt mõni kuul ikka tabab; teisisõnu, mõni otsus osutub õigeks. Ja kui siis tõelisus meid tabab, saab välja valida otsused, mis osutusid õigeteks ja ajakohasteks ning nendega edasi minna.

Enam-vähem selline oli olukord paarikümne aasta eest, kui hakkas selguma, et kliimamuutusest me ei pääse ja et targem on mitte ainult sellega kohaneda, vaid katsuda ka seda leevendada. Paljud riigid hakkasid juba sajandivahetusel rakendama mitmesuguseid sellesuunalisi meetmeid. Sel suvel võtsid tosin teadlast neljast riigist ette 41 riigis ja kuuendal kontinendil 25 aasta jooksul 1998–2022 rakendatud kokku 1500 kasvuhoonegaaside emissiooni vähendamisele suunatud poliitikameedet ([Stechemesser jt 2024](#)). Selle sõnakõlksu sisse on peidetud tohutu hulk keelde-käsked, standardeid, määrusi, makse, toetusi, suuniseid ja veel palju muid võimalusi majanduse juhtimiseks, ühiskonna mõjutamiseks ja inimeste nügimiseks, alates riiklikest ehitusnormidest ja lõpetades kiiruspiirangutega.

Esmapiilgul tundus, et olukord on täiesti lootusetu. Vaid 63 sellist ettevõtmist viisid emissiooni arvestatava vähendamiseni riigi mastaabis. Mõned arvasid, et see tähendab läbikukkumist ([Jenkins 2024, Postimees 26.08.2024](#)). Õnnestumise protsent 4,2 ei ole suurepärase killast. Kui aga kokku rehkendada, mida need õnnestumised globaalses mastaabis tähendavad, muutub pilt oluliselt. Eriti siis, kui vaadata, kui palju muudaksid need 63 meetet, kui neid rakendataks süstemaatiliselt kõigis 41 riigis. Ainuüksi need täidaks vähemalt veerandi (ja võimalik, et isegi üle 40 protsendi) emissioonide vähendamise eesmärgist, mille ÜRO on seadnud aastaks 2030. Mis tähendab, et see eesmärk pole üldse püüdmatus kauguses. Tuleb lihtsalt võtta kasutusele need valikud, mis on end õigustanud.

Õpetlik on vaadata, kuidas eri meetmed töötavad eri sektorites ja eri arengutasemel riikides. Harva on edukas vaid üks meede eraldi võetuna. Seda juhtub kõige sagedamini vähem arenenud maades elektrimajanduse valdkonnas, kus ilma teevad toetused ja regulatsioonid ja ehitiste emissiooni aitab vähendada hinnakujundus. Enam arenenud maades ükski meede eraldi ei tööta. Arvestatava

TEADLASE PILGUGA

efekti saavutamiseks tuleb käivitada mitu üksteisega haakuvat ja üksteise mõju võimendavat meetet. Eri sektorites, nagu tööstus, elektrimajandus, transport või ehitised, töötavad hoopis erinevad meetmed. Kõikvõimalike keeldude-käskude osakaal saavutatud mõjus on enamasti märksa väiksem kui üks kolmandik. Teisisõnu, lõviosa edust tuleb konstruktiivsetest võtetest, alates parima info pakkumisest ja lõpetades täpselt sihitud laenu- ja hinnapoliitikaga.

Eri arengutasemel riikides mõjuvad samad meetmed üsna erinevalt. Kui subsiidiumid ja regulatsioonid mõjutavad pea ainsatena emissioone vähem arenenud riikides, siis arenenud riikides töötavad need kehvasti. See on mõtlemise koht Eestile. Võime ju ise end paigutada kuhu iganes. Tõde selgub siis, kui riik asub täitma rohepöördega seonduvaid kohustusi. Siis on tarvis välja valida just need ideed, mis toimivad meie arenguastmel ja nendes sektorites, kus on realistlik emissioone vähendada.

Mis aga kõige olulisem: nüüdseks on hästi teada, millised võtted toimivad. Näiteks toetused kehvasti ja hinnapoliitika märksa paremini. Aga ka see on nüüd teada, et arenenud riikide jaoks, kuhu end loeme, üht ainsat võluvitsakest ei ole ning et edu saavutamiseks tuleb targalt kombineerida üksteist toetavaid ettevõtmisi, mille mõju on õpitud üksipulgi kokku rehkendama.

[Ilmunud ajalehes Postimees 21. detsembril 2024](#)